

## Parasztzsoltár

Szomszédasszony talpig feketében ül az utcai szobában, háttal az ablaknak, homlokába húzott kendője árnyékot vet amúgy is sötét arcára. A szeme alatti árkok lefolynak ráncos bőrén, két horpadt orcáján, vonallá szorult száján, csontos állán, le a most is szabályosan megkötött kendő csomójáig. Szomszédasszony kálvinista, az volt huszadízigen minden felmenője, mégis, ahogy felnéz rám sírástól vöröslő szemmel, olyan, mint a czestochowai Fekete Mária, gyermek helyett azonban egy láthatatlan korpust karol magához, azt ringatja rég meddő ölén. Rám néz, de nem lát, hangokat hall, de nem az enyémekeket, nyomorultak nyomorultja vagyok, ismételteti ura utolsó szavait.

Szomszédasszony nyolcvannyolc éves. Már nem emlékszik, mióta nem nő, nem is feleség; jaj, anya, mama, kapaszkodnak asztrálujjak ruhájába, szívét markolják, fonnyadt húsába vájnak, csontját repesztik, pedig Szomszéd már nincs itt. Hétrét görbedt testét elvették tőle, politúros, rézveretes, tölgyfakoporsóba zárták. *Tebenned bíztunk elejitől fogva*, énekelte ravatala fölött a fiatal tiszteletes szigorú arcú feleségével, hosszú fekete palástban, megpecsételve a megmásíthatatlant.

Szép szertartás volt, elején-végén zsoltárral, közepén a Miatyánkkal, imádkozzunk együtt, kérte a fiatal pap, ám a gyülekezet néma maradt, működnek még a régi beidegződések, vagy csak elfelejtették ezt is, mint annyi más a diktatúra két emberöltője alatt? *Legyen meg a te akaratod*, mondom halkán, az eszem azonban Szomszéd körül jár. Ugyan mit csinálhattak szegénnyel, hogy elfért abban a koporsóban? Hogyan tudták kiegyenesíteni megnyomorodott testét, amit *hetvenhétféle csúz-köszvény-fájdalom-kelevény* zsugorított, gyötört halálra?

Elhúzó madárraj a kilencvenedik zsoltár dallama, ólmos decemberi égen száll, *légyetek porrá, kik porból lettetek*. Az ódon szöveg könyörtelen. Keménységétől hideg futkos a hátamon, hegyes tűk szurkálják szemhéjamat, az öröklét szele fúj a ravatal felett. Szomszédasszony magába roskadtan áll, egyedül van a sokaságban, hiába támogatja kétfelől fia és menyee, hiába veszi körül a népes rokonság. Otthon üres ház várja, üres ágy, üres gang, az üres udvaron nem

botorkál Szomszéd derékszögbe hajlott derékkal kukoricát vetni a káráló baromfinak, moslékot adni a disznónak, nem hozza be az ólból a langymeleg tojásokat, és nem néz be soha többet dűnnyögve a gazdátlan istállóba, valahányszor elmegy előtte, hó Csillag, hó Betyár, nem villan rá többet a szénfekete nóniuszok szeme fehérje az alomszagú félhomályból, nem hallgatja süket fülével egy másik világból hangzó horkanásukat és dobrolásukat a padlaton.

A ló volt a mindőne. Jobban szerette a lovakat, mint az életit, mondta Szomszédasszony. Nem volt féltékeny rájuk, együtt sírt az urával, mikor be kellett adni őket a kolhozba az apósa halála után. A föld, a ház, a jószág, minden az öregé volt, és az istennek se akarta aláírni az eléje tolt lapot. Jöttek hozzá hajnalban, délben, éjszaka is felzörgették. Lépjön be, bátyám, kezdtek szép szóval az elején, a végén meg már büdös paraszt, itt rohadsz el, ha nem lépsz be, üvöltötték, és a falnál álltatták reggelig, hogy földagadt a lába, mint a vízkórosoké, de nem és nem, a földet soha, mondta, pedig a felesége is kérlelte. Kemény asszony volt, csakhogy belátta: ezek ellen nem töhetünk sömmit.

*Kimúltni hagyod őket oly hirtelen, mint az álom, mely elmúlik,* énekel a pap meg a papné, az erős Istent szólítva, aki az embereket meg hagyja halni. Lám, Szomszéd apját is hagyta. Engedte fölmenni a padlásra az istránggal a pofon után, amit egy tejfeles szájú senkiházitól kapott. Úgy jött haza támolyogva, mint a holdkóros, halottfehér arcán csillagot formázva virított vörösen annak az öt ujjnak a nyoma.

Micsoda fájdalom volt, micsoda szégyen! Mégis mindenki eljött a temetésre, megtelt a ravatalozó előtti tér, és együtt mondta a tömeg a Miatyánkot, pedig az ÁVH-sok végig ott ácsorogtak a temetőkapunál.

*A mondott szót elragadja a szél,* zengi a zsoldár. Erről ne kérdezze az uramat, erről nem beszél még velem se, figyelmeztetett Szomszédasszony, mikor az apósárról faggattam, és bár szívesen mesélt az életükről, róla csak suttogott, és annyit mondott, Szomszéd soha nem heverte ki ezt a csapást, pedig sok bajt megérték az együtt töltött évtizedek alatt, közülük azonban ez volt a legnagyobb.

Sokat kérdezgettem őket, mert egyedül ők éltek a Vizes utca régi lakói közül, ismerték nagyanyámékat – srégen szemben laktak velük – és a többieket is: a város védelmében elesett fiatal hadnagyot és szép, barna özvegyét, a magtalan, tüdőbajos fiatalasszonyt a sarkon, a rendőrökkel trafikáló Hájast, az orosz katonákkal hetyegő Cafka Marist és a bognárékat, akik úgy szerették egymást, mint a galambok, hanem mikor a fiaik elmentek ötvenhatban, vége szakadt a turbékolásnak; hátat kellett fordítani egymásnak, mert sírva fakadtak, ha a másik arcába néztek.

Legelevenebben a háborúra emlékeztek. Szomszédasszony a rettegésre és a bujkálásra – hetekig rejtőzött éjszaka a szalmakazal alatti gödörben a hűgával –, Szomszéd meg a katonaságra, ami bevonuláskor a férfiak nagy kalandjának ígérkezett, azonban maga volt a pokol. Tulajdonképpen nem sebesült meg, csak horzsolták az aknaszilánkok, de a derekába és a térdébe alattomosan bekúszott az ukrán tél hidege, aztán lappangva várta, míg eljön az idő, amikor a rozoga,

öreg test már nem tud védekezni. Akkor csapott le rá, amikor az hitte, vége: elmúltak a lázalmok, nem kísértették tovább a háború és fogság rémképei.

A háborúnak sose lősz vége, látja, az én uram is ott fázott ki, azóta is benne van a csontjaiba. Soká nem érezte, most jön ki rajta, nézze, alig tud járni szögény, hiába kenöm azokkal a drága kenőcsökkel minden éjszaka, panaszkolta Szomszédasszony, ha néha átmentem hozzá tojásért, bár magamtól is észrevettem, hogy az udvaron vagy a kotárkában motoszkáló szomszéd mind hajlottabban, mind nehezebben jár. Szomszédasszony elég jól bírta magát, ki-kijött délutánonként az utcára gyomlálni az árkot, megöntözni a járda mellé ültetett sárga violákat, beszédbe elegyedni a szomszédokkal, meghallgatni kinek kije született, házasodott vagy halt meg, Szomszéd azonban mind gyakrabban kényszerült ledőlni nap közben is, a zöldre festett konyhakredenc párkányán szaporodtak az orvosságos üvegek és a kenőcsös tégelyek.

*És mint a zöld füvecske a mezőben... reggel virágzik, estve elheroad,* éneklük a tiszteletesék, és bár hivatásuknál fogva sokkal gyakrabban találkoznak a halállal, mint híveik, ketten együtt sincsenek annyi idősek, mint amennyi évet Szomszédék egymással leéltek. Hosszú út van előttük, nem látják a végét, a temetőből hazaérve megölelik egymást, honnan is tudnák, mekkora a Szomszédasszonyra szakadó magány súlya. Soha többet nem ébreszti föl senki a kihűlt kettős ágyban, megint kínozza a reuma, segíts, kend be a térdömet. S ha eszébe jut, valaha cirógatással, simogatással költötték, nem fájdalmas nyöszörögéssel, úgy érzi, megszakad a szíve.

Ül előttem töppedten, mint télen a fán maradt füge, nincsen se könnye, se szava. *Reggel virágzik, estve elheroad.* Reggel még egyenes volt Szomszéd dereka, erős a lába, és a vállára egyetlen mozdulattal hajította föl a teli zsákokat, de felkapta őt is, úgy vitte végig a gangon. Fiam lősz! kiáltotta világgá, és felbolydult az udvar, nyerítettek a lovak, bőgtek a tehének, kukorékoltak a kakasok, a galambok egyetlen nagy hussanással repültek föl a háztetőről, és bukfencheztek a virágba borult cseresznye fa fölött.

Lám, ott a szemközti falon is a hatvanöt esztendeje készült, fakult fotográfián – kézzel színezte ki a Börcsök fényképész segédje – milyen magabiztosan feszít ünneplőjében. Boldog és büszke vőlegény, bajusza sem tudja eltakarni széles mosolyát. Nem látni rajta, hogy megjárta a háború és hadifogság gyehennáját a Pripjaty-mocsarak semmibe vezető dorongútjaitól Marseilles-ig, a tengerig. Társai a szeme láttára százával vesztek bele az ingoványba, a lovak kapálózva dagasztották a posványt, de hamar megadták magukat, rémült nyerítésük egyszerre ért véget a segítségért rimánkodó, emberi hangokkal. Az iszap gyorsan kisimult fölöttük, csupán a szét pattanó légbuborékok jöttek föl a mélyből néhány másodpercig, elszálló lelkek utolsó üzenetei. Nem volt segítség. Aki egy lépésnyire letért a kitapogatott útról, maga is odaveszett. Egyébként sem lehetett megállni. Hajtották őket nyári hőségben, nyirkos őszben, téli fagyban, pergőtűzben, lovasrohamban, lángoló falvak, becsapódó lövegek és partizánok orvul röpködő golyói közt, napi negyven kilométereket lovagolva, pusztá földön, fa

tetején, közepén, mög alatta hálva, jeges folyón általúsztatva, csontig ható fagyban, eszeveszett hófúvásban visszavonulva, végül nyitott vagonokban – immár lovak nélkül – keresztül Európán a Földközi-tengerig. Micsoda utazás volt! Vad szél tépázta, jégeső verte őket, és a franciák kövei. Sorfalat álltak a hidakon, állomásokon, gaz verte földeken, amerre baljós csattogással vonszolódott velük a vonat, és akit eltaláltak, nem esett össze, olyan szorosan álltak, hogy az élők megtartották a holtakat. Betört koponyájukból vér és velő szivárgott, fejük a ke-rekek kattogásának ütemére nyaklott előre-hátra, jobbra-balra. Mint madárijesz-tőké a viharban. Azok is vótunk. Madárijesztők. Lovon tankok ellen, ketten egy puskával, annak is befagyott a záványa, húzta el száját Szomszéd.

*Elkél éltünknek minden ékessége, elmúlik, mint az árnyék és az álom, hullámszik a zsoldár, akár a tenger.*

Szomszédasszony hosszú, fehér ruhában áll az esküvői képen. Szeme sír, mert az apja nem érte meg a menyegzőjét, szája azonban nevet: vőlegénye be-tartotta ígétét. Szomszédasszony huszonkét éves – tizenhat múlt, amikor el-jegyzték egymást –, frissen ondolált haján lebben a fátyol, és nem látszik, meny-nyire didereg a malacért cserélt esküvői selyemben. Csikorgó hidegben, decemberben esküdtek, deres falak visszhangozták a nagytisztetű úr szavait, *hogy egymást szeressétek*, és a kilehelt pára fehéren gomolygott a szája előtt, az ótemplom fából ácsolt csillárjáról zúzmarakoszorú hullatta rájuk pelyheit, mint-ha bent is havazott volna, de Szomszéd nem akart tavaszig várni. Visszajön és elveszi, bár a pokol minden ördöge útját állja is, ígerte búcsúzáskor, ám azok a gonosz fajzatok ugyancsak iparkodtak. Német, ruszki, angol, amerikai, fran-cia egyenruhába bújva terelték keletre, kergették nyugatra, úzték a szélrózsa minden irányába az éhező, fagyott kezű-lábú magyar katonát, frontról frontra, táborból táborba, csak hazafelé nem, ahová mindennél jobban kívánczolt, és ha valahonnét sarjúszena- vagy istállószagot hozott a szél, elfutották szemét a könnyek. Állt a szögesdrót kerítésnél, mögötte barakkok, előtte a Földközi-tengerről felszálló, füstként gomolygó fekete köd, bensőjét hegyes karmokkal mardosta az éhség, foga alatt csikorgott a homok, a Szaharából fújta át a fékte-len déli szél, vöröset köptek tőle, mint a tüdőbajosok.

Fényképe nem volt róla, ha azonban behunyta a szemét, látta maga előtt menyasszonyát, a Paradicsom utcai lányt. Magas volt, majdnem akkora, mint ő, maga hajtotta a lovakat, miután apjával az a baleset történt, a vasvilla is a ke-zére állt, de kedvesnek, nevetősnek, feleségnek valónak találta. Nem húzódozott, állta a csókot, és vissza is adta, hanem mikor a blúza alá akart nyúlni, akkorát csapott a kezére, hogy még haza felé menet is sajgott a helye.

Sirokkós éjszakákon került az álom. Ilyenkor az apja lovaira gondolt, hó Csillag, hó Betyár, tenyerén érezte a bőrük alatt végigfutó ideges rángást, ahogy megveregette lapockájukat, mielőtt fölszerszámozta őket, és ha üres gyomrába beleállt a fájás, a vasárnapi húsleves emlékét kortyolgatta meg a frissen sült kenyér illatát. Betöltötte a házat, miután az anyja kivette a kemencéből. A bé-kének kenyérszaga van, mondta a fogságból hazaérve. Alig volt jártányi ereje,

negyvennyolc kilót nyomott a kocsiszínen álló mázsán. Vagy két hétig nappal is heverészett a konyhában levő dikón, és evett, evett, evett, mindegy, mit főzédő anyám, csak sok lögyön, fogoly nem válogat.

*...ottan meghalunk és földre leesünk,* csapott fel a zsoltár, majd elhalt a dallam, a lelkész áldást mondott, azután a gyászhuszárok – már nem a régi, ezüstszínű fekete egyenruhában, hanem cipzárás orkándzsekiben feszítve – taligára tették a koporsót, és végigtolták a temető kanyargós útjain, azután leeresztették a gödörbe, vissza a földbe, amiből teremtetett, és amiért Szomszéd nagyapja, dédapja, megannyi névtelen őse gürcölt négyszögölt négyszögölgölhöz, láncot lánchoz ragasztva, míg összejött az a huszonöt hold, amiért kulákok csináltak az apjából, és kiforgatták mindenéből. Ellepték a házat, mint a sás-kák, kifosztották a kamrát, vitték a fél zsák lisztet, a zsírt bődönöstül, a húsvétra hagyott sonkát, a darab szalonnát is leakasztották a rúdról, és névvel, címmel ellátva kitétték az egészet egy főtéri kirakatba, ott penészedett hónapokig, megszegyenítve minden nyomorúság okozóját, a népnúzó zsirosparasztot.

Negyven évvel később Szomszéd kapott néhány darab papírost kárpótlásul ennyi meg annyi aranykorona értékben, földet szerzett rajtuk, majdnem annyit, amennyit az apjától elvettek. Persze nem a sajátjukat. Azt a jó város alatti fekete földet elvitte más, aki közelebb ült a tűzhöz – annak a nyikhajnak a fia, aki valamikor azt a pofont adta –, de az övé sem volt rossz, csak kijebb esett. Amikor elkészültek az iratok, egy nyárvégi napon kiment megnézni. Szép nagy tábla volt. Sokat kellett bicikliznie odáig, megfájdult a térde is, mégis körbегyalogolta, ám a határjárást majdnem négykézláb fejezte be. Egy rögot szorongatott, úgy feküdt a mezsgye fűvén, míg kifújta magát, és lábában felengedett a görcs. Szép föld, jó föld, örülni köllött vóna, mégse érztem sömmit, mondta otthon a Szomszédasszonynak, ugyan tögyél vizes ruhát a lábomra.

A marék földet másnap kivitte a temetőbe, és szétszórta az apja sírján.

Nem való az már magának, csóválta fejét a fia, mikor meghallotta, hogy Szomszéd bele akar vágni a gazdálkodásba a tizenöt hektáron. Nem volt elég az a negyven év a téeszben? Miért nem pihen egy kicsit? Se gépe, se állata, se ereje, a két kezével akarja művelni? Ha meg mással csináltatja, a gatyája is rámegy, nemhogy haszna lenne belőle. Majd tik segítőtok fiam, válaszolt Szomszéd, úgyis a tiétök lösz nemsokára. Na, arra aztán várhat apám. Nem azért tanultam annyit. Eszembe sincs a földet túrni.

*...minden egy helyre megy; földből lett, hasonlóképen vissza is tér a földbe. Amen,* fejezte be búcsúztatóját a Prédikátor szavaival a fiatal tiszteletes, majd lehajolt, hogy göröngyöt vessen a gödörbe. A papné volt a következő, majd a fiú és a meny, utánuk jöttek a többiek. Aszályos volt a nyár, és az ősz sem hozta meg az esőt. A száraz, kemény hantok dübörögve zuhogtak a koporsóra, mintha köveket dobáltak volna. Szomszédasszony maradt utolsónak. Sokáig állt ott, két tenyere között tartotta, melengette a fagyos rögot, majd szétmorzsolta, és mint lisztet a kelő kenyérre, széttárt ujjai közt szítálta Szomszéd koporsójára.